

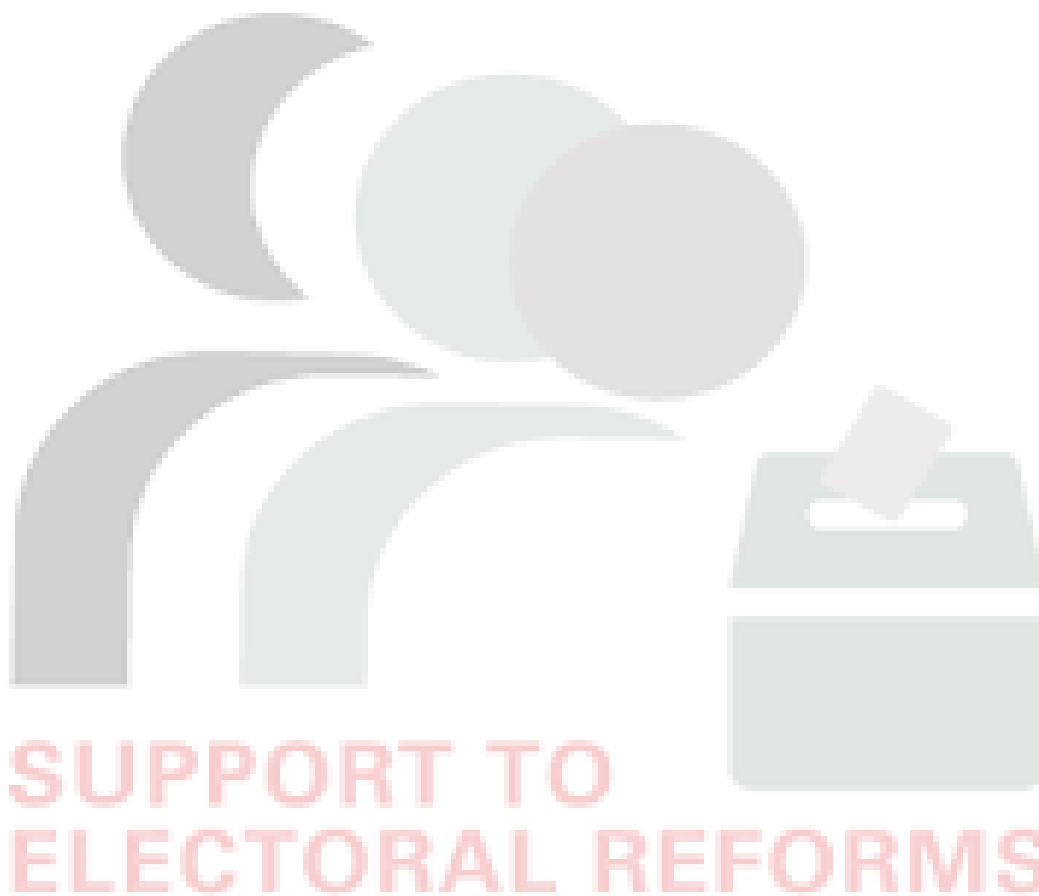

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

*Застапеност на
жените во изборите и
политичките процеси
во Северна Македонија
- научени лекции и препораки
за парламентарните избори
во 2024 година*

ПОДДРШКА НА ИЗБОРНИ РЕФОРМИ
MBËSHTETJE E REFORMAVE ZGJEDHORE

Овој извештај е изработен во рамките на проектот „Поддршка на изборни реформи“ финансиран од Владата на Швајцарија и имплементиран од Меѓународната фондација за изборни системи (ИФЕС). Искажаните ставови, мислења и содржини во овој извештај не мора да ги отсликуваат ставовите на донаторот, проектот или имплементаторот.

Содржина

Извршно резиме.....	4
Вовед.....	6
1) Жените и политичките партии.....	7
2) Жените и парламентарните избори.....	12
3) Зголемување на родовата застапеност преку изборни реформи.	14
4) Жените и пристапот до лидерски позиции.....	16
5) Жените и изложеноста во јавност.....	17

Извршно резиме

• Стратешката цел на оваа анализа е да се истражат факторите што го попречуваат конструктивниот ангажман на жените парламентарки во процесот на донесување одлуки и во внатрешпартиските политички активности, како и со електоратот, и да се презентираат соодветните наоди и препораки до засегнатите страни.

• Применетата методологија вклучуваше идентификување на проблемите во однос на постојните норми и примерни практики, факторизација на клучните наоди и препораки од истражувањето за родовата партиципација од 2021 година и серија полуструктурирани интервјуа лице-в-лице. Врз основа на оваа методологија, беше изготвен водич/прашалник за структурирање на низа од 17 длабински интервјуа со жени парламентарки и други важни засегнати страни од различни профили, кои беа спроведени во септември 2023 година¹.

• Општо земено, во структурите на политичките партии се забележува ограничена родова интеграција² што се должи на општиот политички контекст, вклучувајќи ги и меѓународните и регионалните обврски и процесот на интеграција во ЕУ. Сепак, соодветната родова

¹ Со цел да се добие широк спектар на искуства, базата на интервјуирани лица ја сочинуваа членови на владата, членови на Собранието, членови на партиските женски секции, високото партиско раководство одговорно за составување кандидатски листи и партиски лидери и/или независни кандидати од поголеми и помали политички партии.

² Родовата интеграција „вклучува интеграција на родовата перспектива во подготовката, дизајнот, спроведувањето, следењето и евалуацијата на политиките, регулаторните мерки и програмите за трошење, со цел промовирање на еднаквоста меѓу жените и мажите и борба против дискриминацијата“ - Европски институт за родова еднаквост.

интеграција бара силна политичка волја за ефикасно споделување на овластувањата за донесување одлуки во партијата, сериозна посветеност и соодветни средства и ресурси за следење и прилагодување на сите аспекти на партиско-политичкиот живот на стандардите за родова еднаквост и целосно зајакнување на секцијата на жени.

- Политичките партии треба: да ги зголемат напорите за родова интеграција; да размислат за зајакнување на финансиската независност на женските секции; да прибегнат кон воведување прогресивни внатрешпартиски доброволни квоти; и да промовираат повеќе жени на лидерски позиции во партијата, Владата и јавната администрација.

- Видливоста, особено на раководните позиции, е важен фактор за нивото на прифаќање на жените кандидати. Показател за степенот на отвореност на партијата кон жените лидери е процентот на жени ранжирани на првото и второто место на затворените партиски кандидатски листи. Зголемената видливост и изложеноста на јавноста на политичко поле доаѓаат со особено висока цена за жените политичарки. За да се обезбеди контрола во политичкиот говор, особено во предизборниот период, потребна е појасна правна рамка, солидно и внимателно гонење и санкции, како и сериозна посветеност од страна на партиското раководство и кампањските штабови. Со преземање на заеднички активности во една широка контрастратегија базирана на емпатија, жените парламентарки би можеле да водат со пример.

Вовед

Политичките партии ја ограничуваат застапеноста на жените. Машката доминација во политиката, особено во партиската политика, има значително влијание врз процесот на избор на кандидати и претставува главна пречка за жените политичарки во однос на пристапот до лидерски позиции³. Индексот за родова еднаквост за Северна Македонија за 2022 година потврдува дека *„отсуството на квоти за учество во сите структури на моќ резултира со драстично помало учество на жените во извршната и локалната власт [структури] и непропорционална распределба на политичката моќ во корист на мажите. Иако застапеноста на жените на различните нивоа на власта се зголемува, сепак истата е под стратешката определба од 50:50 за еднакво политичко учество на жените и мажите на кое било ниво на политичка моќ (според Стратегијата за родова еднаквост 2022 – 2027, Службен весник на Северна Македонија, бр. 170/2022). Така што, сè уште постои високо ниво на родова нееднаквост што укажува на потребата од силна посветеност за надминување на нееднаквоста во застапеноста во извршната, законодавната и локалната власт и севкупното влијание на жените во политичкиот живот“*.⁴

Оваа анализа е спроведена во рамките на проектот Поддршка на изборните реформи во Северна Македонија, финансиран од Владата на Швајцарија и имплементиран од Меѓународната фондација за изборни системи (ИФЕС). Проектот има за цел поддршка на демократските и кредибилни изборни процеси кои го олеснуваат политичкото учество и социјалната интеграција овозможувајќи им на гласачите слободно да ги избираат своите претставници и да ги повикуваат на одговорност. Родовата еднаквост е хоризонтална тема која е присутна во сите активности на проектот, со сеопфатна цел

³ „Учеството на жените во политичките процеси во Северна Македонија: мешана слика за родова еднаквост во контекст на локалните избори во 2021 година“, ИФЕС Северна Македонија, 2022; Истражувањето покажа дека „повеќето граѓани го делат ставот дека жените политичарки немаат доволна поддршка од нивните политички партии. На прашањето кои фактори ги спречуваат квалификуваните жени да напредуваат на раководни позиции во организациите и политичките партии, испитаниците во истражувањето ја наведоа „недоволната поддршка од мажите во раководството“ и внатрешните партиски правила, практики и конкуренција како втор главен фактор по „двојниот товар на семејните обврски“.

⁴ Индекс за родова еднаквост за Северна Македонија 2022 година, стр. 22, Дел 7, Домен на моќ; Националниот индекс за родова еднаквост за Северна Македонија е изработен од Министерството за труд и социјална политика и Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија во соработка со Европскиот институт за родова еднаквост (ЕИГЕ) во рамките на соработката на ЕИГЕ со Западен Балкан и Турција во рамките на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската унија, финансиран од Европската комисија.

да се поттикне еднаква родова застапеност и учество во изборите и политичките процеси.

Во претстој на парламентарните избори во 2024 година, целта на оваа анализа е да се истражат факторите што го попречуваат конструктивниот ангажман на жените парламентарки во процесот на донесување одлуки и внатрешните партиско-политички активности, како и со електоратот. Анализата, исто така, имаше за цел идентификување на добри практики и позитивни искуства кои понатаму ќе бидат споделени со засегнатите страни, заедно со конкретни препораки за понатамошни подобрувања.

Врз основа на договорената методологија која има за цел да обезбеди подобар преглед на достигнувањата и предизвиците со кои се соочуваат жените парламентарки, беа спроведени 17 длабински структурирани интервјуа од 18 до 22 септември 2023 година. Беше интервјуирана група на лица од следниве профили: жени парламентарки⁵ припадници на осум политички партии, членови на Парламентарната комисија за еднакви можности на жените и мажите, партиски лидери (жени и мажи), претседатели на партиски секции/форуми на жени и претставници на партиски раководни структури одговорни за составување партиски кандидатски листи. Анализата ги презентира главните наоди и дава соодветни препораки за засегнатите страни, во претстој на парламентарните избори во 2024 година.

1) Жените и политичките партии

Трите главни стратегии за унапредување на политичкото учество на жените се: воведување квоти во изборниот систем, формирање женски секции и формирање контролни комисии за обезбедување родова еднаквост во партијата.⁶

Од вкупно 63 регистрирани политички партии во Северна Македонија, 22 се застапени во Собранието, согласно парламентарните избори во 2020 година. Сите девет

⁵ Сите жени парламентарки се членови на Клубот на пратенички.

⁶ Венецијанска комисија, Кодекс на добри практики во областа на политичките партии, cdl-ad (2009) 021;

политички партии вклучени во анализата⁷ одамна имаат воспоставено женски секции⁸ во нивните партиски структури, задолжени за мобилизирање на женскиот електорат на партијата, како и за предлагање и поддршка на женските кандидати на партијата. Многу соговорници истакнаа дека во однос на изборот на кандидати, предлозите на женската секција не се разгледуваат систематски, поради што женската секција служи само како адут во преговорите помеѓу централното раководство и претседателите на локалните партиски ограноци. Некои соговорници изразија сомневање во ефикасноста на женската секција, тврдејќи дека таа служи повеќе за промовирање на партиско-политичката агенда, отколку за родова еднаквост. Сепак, иако многу политички партии од земјите со традиционални демократии во рамките на Советот на Европа го согледаа негативниот потенцијал за маргинализирање на жените кандидати и родовите прашања⁹ и како последица на тоа го напуштија пристапот на женската секција, повеќето соговорници изразија мислење дека овој пристап е сè уште релевантен во Северна Македонија бидејќи обезбедува влезна точка за жените во политиката.

Сите соговорници се согласија дека влијанието на женската секција е маргинализирано поради недоволната финансиска автономија и условеното одобрување на нејзините активности од страна на партиското раководство во кое доминираат мажите. **Така што, политичките партии треба да размислат за доверување на проширена буџетска контрола на женските секции со воведување на посебна буџетска линија. Зголемената независност ќе помогне да се рационализираат работата и активностите на женската секција во насока на зголемување на ефикасноста, видливоста и зависноста од партиското раководство.**

⁷ СДСМ, ВМРО-ДПМНЕ, ДУИ, Алијанса за Албанците, Алтернатива, НСДП, ЛДП, ДОМ, Партија за движење на Турците во Македонија.

⁸ Постојат различни имиња што секоја партија ги користи за структурите во партијата што ги обединува жените членови. Исто така, постојат варијации во начинот на функционирање на овие структури и каде се наоѓаат во партиската хиерархија. За целите на овој документ, секцијата за жени се користи како општ термин.

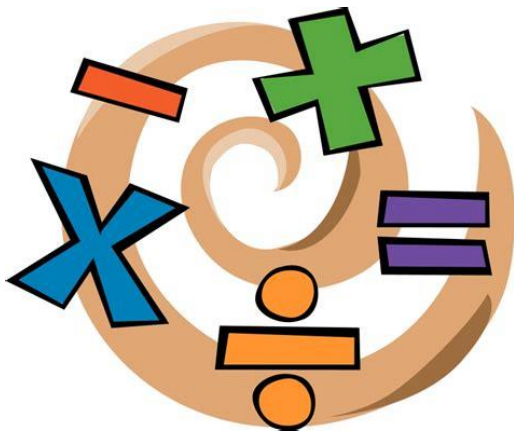
⁹ Види CDL-PI(2016)003 „Компилација на мислења и извештаи на Венецијанската комисија во врска со политичките партии“ став 2. Учество на жените во политичките партии, стр.23;

Повеќето парламентарни политички партии во земјата презедоа конкретни чекори кон обезбедување родова интеграција во нивните внатрешни структури. Некои воведоа внатрешни квотни регулативи кои наложуваат 30% до 50% родова застапеност на секое ниво на партиските структури. Иако во различен степен, опсегот на оваа интервенција досега главно беше сведен на постигнување на репрезентативен број на жени и мажи, па затоа мора дополнително да се рефлектира и во централните и во локалните партиски структури. Како резултат на залагањата за зголемување на застапеноста на жените во внатрешните структури, речиси сите политички партии во моментов имаат жена потпретседател. Сепак, соговорниците изразија мислење дека генерално, жените и понатаму се недоволно застапени во извршните структури со просечен сооднос кој ретко надминува 30%¹⁰. Истиот став беше споделен и во однос на шефовите на партиските ограноци на локално ниво. Без оглед на внатрешната структура на политичката партија, овие позиции секогаш играат одлучувачка улога во номинирањето на кандидатите и нивното рангирање на кандидатските листи. **Политичките партии без внатрешни родови квоти треба да размислат за нивно воведување заради зголемување на бројот на жени на извршни позиции на сите нивоа на партиската структура. Понатаму, треба да се зајакне родовата интеграција во сите аспекти на партиската работа, вклучувајќи ги и внатрешните механизми за следење на внатрешната поставеност на жените како членови и лидери. Неопходна е силна политичка волја за да се пробијат невидливите препреки до лидерските позиции.**

¹⁰ СДСМ воведоа 50% доброволна квота во партиската структура.

Додека некои жени парламентарки ги потврдуваат внатрешните родови партиски борби, жените од помалите политички партии¹¹ укажуваат на неправедна поделба на ресурсите во однос на јавното финансирање, времето, пристапот и можностите во споредба со поголемите партии. Законот за финансирање на политичките партии го распределува годишното државно финансирање од националниот буџет врз основа на два критериуми: 30% од финансискиот пакет се распределува подеднакво на сите политички партии кои освоиле најмалку 1% од гласовите на последните избори за претставници во Собранието на Република Северна Македонија, на национално ниво или на последните одржани локални избори во единицата на локалната самоуправа; останатите 70% се распределуваат пропорционално на бројот на избрани претставници (во Собранието и во општинските совети). „Земајќи предвид дека речиси сите изборни системи имаат ефект на концентрација во корист на поголемите партии при претворање на гласовите во парламентарни места и поддршката на народот е главниот критериум за распределба, се чини посоодветно е да се земе предвид бројот

на гласови (како во Ерменија, Естонија, Норвешка и, како комплементарен критериум, во Романија) или алтернативна директна мерка на поддршка на народот, како што е членството во партијата, наместо индиректна мерка која автоматски го нарушува изборниот систем”.¹² Во пропорционалниот систем со затворени партиски листи, техничките изборни прагови кои се резултат на разграничувањето и бројот на

изборните единици, како и највисокиот просечен клуч за распределба на мандати, не се поволни за помалите политички партии. Ова несовпаѓање се зголемува со распределбата на јавното финансирање врз основа на бројот на освоени места. Жените парламентарки од помалите партии се чувствуваа неправедно обесправени и помалку овластени. Сите соговорници наведоа неколку потенцијални изборни реформи. Во

¹¹ За помали политички партии се сметаат оние кои го немаат потребниот минимален број на пратеници во Собранието за да формираат пратеничка група (најмалку пет пратеници).

¹² Cfr. Ingrid VAN BIEZEN, Financing Political Parties and Election Campaigns – Guidelines, Integrated project “Making Democratic Institutions Work”, Council of Europe Publishing, 2003, pp. 45 and 46. Цитирано во Венецијанската комисија, Кодекс на добри практики во областа на политичките партии, cdl-ad (2009) 021, став 163.

очекување на нова формула за пропорционалниот систем на застапеност, **може да се разгледа модификација на клучот за распределба на јавното финансирање за понатамошно изедначување на условите меѓу политичките партии, така што помалите партии и нивните жени кандидати со помалку средства ќе имаат сериозна шанса да бидат дел од политичкиот пејзаж за време на следната кампања за парламентарни избори.**

Друга мерка за поттикнување на учеството на жените и поттикнување на политичките партии да регрутираат поголем број жени кандидати би можела да биде воведувањето на дополнителни критериуми за финансирање на партиите кои се однесуваат на застапеноста на жените на листите и жените избрани во Собранието и во општинските совети.¹³

Врз основа на своите лични искуства, интервјуираните жени парламентарки истакнаа дека во рамките на политичките партии, мажите имаат полесен пристап до партиската поддршка и се главните лица на кои им се обраќаат за решавање на поплаките или конкретните проблеми. Заеднички впечаток е дека жените треба да вложуваат повеќе напори и да поминуваат низ индивидуални потешкотии за да го зголемат влијанието во партијата и да обезбедат партиска поддршка во споредба со мажите. Некои соговорници истакнаа дека мора постојано да даваат уверувања за нивната достапност и посветеност додека се справуваат со двојниот товар на семејните и професионалните обврски. Сепак, и покрај општата согласност меѓу соговорниците дека се чувствуваат овластени и поддржани од нивната партија, треба да се направи генерациска разлика помеѓу поодамна формираните политички партии и оние формирани во поново време. Иако жените постепено се бореа за освојување на простор во рамките на поголемите традиционални партии, патот се чини полесен во неодамна¹⁴ формираните партии структурирани во време кога родовата еднаквост котираше повисоко на политичката агенда.

¹³ Во Република Молдавија, од 2016 година, законската рамка нуди факултативен поттик за промовирање на жените како кандидати: политичките партии кои имаат најмалку 40% жени кандидати предложени за изборни единици ќе добијат 10% зголемување на државната буџетска распределба за изборната година, како и 5% зголемување за секоја жена избрана за пратеник во изборна единица.

¹⁴ Основани по 2015 година.

2) Жените и парламентарните избори

Сите соговорници признаа дека идентификацијата и регрутирањето на жените кандидати може да биде проблематично. Жените кои постигнале успех во приватниот сектор попрво би останале таму каде што стекнале признание од врсниците, отколку да прифатат нова кариера во политиката, сектор со лоша репутација и високо ниво на изложеност во јавноста. Во руралните средини, со длабоко вкоренети традиционални вредности, жените се уште понеподготвени да се вклучат во политиката. **Политичките партии имаат различни стратегии за привлекување и идентификување на жените кандидати. Некои прибегнуваат кон јавни повици, други се потпираат на нивната женска секција, како и на придонеси од локалните ограноци или нивното централно тело. Политичките партии и невладините организации треба да изготват стратегии за контакти со населението со цел зголемување на нивото на прифатливост и регрутирање на жени кандидати во руралните и оддалечените/изолираните области. Невладините организации треба да продолжат да ја подигнуваат јавната свест во врска со учеството на жените во политичкиот живот, особено во руралните и оддалечени/изолирани области. Покрај тоа, различните развојни напори треба да вклучуваат независни жени кандидати и да го поддржат градењето на нивните капацитети за следните парламентарни избори. Независните жени кандидати поради недостаток на партиска структура и финансирање не се корисници на иницијативи за развој.**

Во пропорционалниот систем со затворени листи, колку е повисока позицијата на листата, толку е поголема шансата да се биде избран. На предвремените парламентарни избори во 2020 година, од 1.598 кандидати на 78 листи, 675 беа жени, а жените предводеа 19 од 78 листи. Најголем број листи предводени од жени - четири од шест - беше евидентиран кај „Глас за Македонија“. На списоците на СДСМ за секоја

изборна единица имаше жена и маж како први двајца кандидати, но жената беше ставена на првата позиција само во еден случај. Листите на ВМРО-ДПМНЕ беа предводени од жени во две изборни единици.¹⁵

Процесот на донесување одлуки во партиите доминиран од мажи покажува јасна неподготвеност за номинирање на жените за лидери на кандидатските листи, што, пак, ја намалува видливоста на жените на политичко поле.

Со поддршка на меѓународните партнери, многу политички партии формираа партиски академии/програми за градење капацитети за своите кандидати. Покрај конкретните обуки за кандидатите, политичките академии овозможуваат солидно влезно место, како и можност за напредување во партијата. Се чини дека ваквиот пристап е успешен во идентификувањето и обуката на жените кандидати.

Од друга страна, некои жени кандидати се обесправени во текот на кампањата поради неурамнотежениот пристап до внатрешните ресурси и фондови, додека други се соочуваат со генерално слаб пристап до јавно финансирање поради клучот за поделба

кој е неповолен за помалите партии. **Страните треба да воспостават или да ги зајакнат механизмите за внатрешен мониторинг за следење и анализа на родовото учество и родовата еднаквост. Еден таков пример би бил да се вклучи родово-сензитивна анализа во распределбата на средствата на кандидатите на партијата со цел да се отстрани**

родовата дискрепанца во распределбата на партиските ресурси. Политичките партии треба да вложат напори за понатамошен развој во оваа насока бидејќи потребни се солидни внатрешни капацитети за родово одговорно буџетирање во рамките на партиите.

Додека некои соговорници се изјаснија дека биле занемарувани, попречувани, или поучувани од мажи за време на нивниот политички живот, мнозинството се согласи дека таквиот третман стивнува откако ќе бидат избрани. Овие наоди се во согласност

¹⁵ Конечен извештај на ОБСЕ/ОДИХР за предвремените парламентарни избори на 15 јули 2020 година, <https://www.osce.org/odhr/elections/north-macedonia>

со извештајот од мониторингот на квалитетот на дебатата во Собранието за првиот семестар од 2023 година од проектот Парламентарна стража¹⁶ и се особено добредојдени во однос на подобрување на угледот што националната политика го стекна поради скандалот со прислушувањето во 2015 година и упадот во просториите на собранието во 2017 година. Љубезноста во изразувањето на спротивставените ставови е од фундаментално значење за урамнотежена политичка клима и во таа насока Собранието треба да се стреми да биде примерно.

3) Зголемување на родовата застапеност преку изборни реформи

Бројот на жени парламентарки постојано расте од првото воведување на родови квоти во Изборниот законик во 2001 година. Во моментот жените се застапени со 51 од вкупно 120 мандати во Собранието, со што вкупниот сооднос на половите изнесува 42,5%. Вкупно 43 жени парламентарки добија мандат за време на последните парламентарни избори, додека осум добија мандат врз основа на место испразнето од претходниот машки кандидат на листата, кој се приклучил на извршните структури. Според сегашната формула за застапеност¹⁷, постојаниот предизвик во однос на родовата еднаквост е номинирањето на жените кандидати за предводници на листи од страна на претежно машкото раководство на политичката партија.

Предложените опции за изборни реформи од страна на интервјуираните соговорници вклучуваат намалување на бројот на шесте изборни единици во земјата на една или замена на системот на затворени листи со систем на отворени листи. Без дополнително место на првата и втората позиција на кандидатските листи со која би се надополнила постојната формула, предноста на единствената изборна единица во однос на родовата застапеност е дискутабилна.

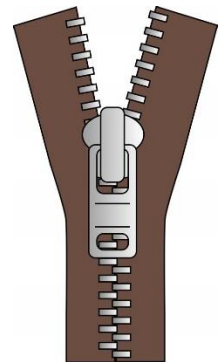
Во однос на опцијата за отворени листи, Извештајот на Венецијанската комисија за влијанието на изборните системи врз застапеноста на жените во политиката нагласува дека *„отворените листи може да бидат во корист на популарните машки*

¹⁶ Парламентарна стража: Извештај од мониторингот на квалитетот на дебатата во Собранието (јануари-јуни 2023), август 2023 година.

¹⁷ Изборен законик, член 64 (5): „Во поднесената листа на кандидати за пратеници од ставот 2 на овој член и за членови на Советот на општината и градот Скопје од ставот 3 на овој член, најмалку 40% од кандидатите припаѓаат на помалку застапениот пол, и тоа: на секое трето место најмалку едно место припаѓа на помалку застапениот пол и, дополнително, најмалку едно место на секои десет места.“

кандидати. Така, постои опасност дека воведувањето на отворени листи може да резултира со избор на помалку жени. Сепак, отворените листи не треба да ја попречуваат застапеноста на жените. Доколку жените се организираат и активно се борат за гласање за женските кандидати, преференцијалното гласање може да не биде во функција против жените, туку може да резултира со нивна поголема застапеност¹⁸.

Силната поддршка меѓу жените за родово разликување на политичките и изборните процеси не се пресликува во автоматско преференцијално гласање на жените за жените кандидати¹⁹. Понатаму, партиското влијание, поддршката и ресурсите не се подеднакво поделени меѓу кандидатите и влијанието на женската секција е попречено од недостатокот на финансиска автономија. **Имајќи го предвид горенаведеното, оваа анализа го нагласува предлогот за воведување на пристапот на „патент систем“ или „вертикален паритет“ во кандидатските листи. Овој систем им налага на партиите назименично да поставуваат жени и мажи на кандидатските листи, со што ќе постигнат поправедна и пропорционална застапеност, во согласност со националните²⁰ и меѓународните политички определби на земјата.**

Во таа насока, Комитетот на министри препорачува земјите членки на Советот на Европа да размислат за усвојување на законски реформи за воведување на прагови на паритет за изборните кандидати на сите нивоа. Прецизирано е дека онаму каде што се применуваат пропорционални листи, треба да се размисли за воведување „патент системи“, со наизменично менување на двата пола.²¹ При едно од последните воведувања на вертикален паритет во субнационалните избори се покажа дека иако се применуваат прописите за паритет и родова наизменичност, лидерите на листите и понатаму се претежно мажи.²² **Затоа, „патент системот“ треба да биде**

¹⁸ Извештај на Венецијанската комисија за влијанието на изборните системи врз застапеноста на жените во политиката, CDL-AD(2009)029, 2009, достапно на [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)029-e)

¹⁹ Фуснота бр. 1.

²⁰ Стратегија за родова еднаквост 2022 – 2027, Службен весник на Северна Македонија, бр. 170/2022

²¹ Исто забелешка X, Rec (2003)3: Додаток A, 3).

²² На 2 октомври 2022, Перуанците гласаа за регионални и општински службеници, вклучувајќи гувернери, вице-гувернери, градоначалници на окрузи и провинции и градски советници. Изборите го одбележаа првото

надополнет со дополнителен критериум кој го регулира процентот на жени кои ги предводат кандидатските листи.

4) Жените и пристапот до лидерски позиции²³

До денес, никогаш немало жена претседател на Северна Македонија, ниту претседател на Собранието. Историски гледано, Радмила Шекеринска Јанковска е првиот и единствен вршител на должноста премиер во два кратки периоди во 2004 година²⁴. Според сегашната структура на Владата, премиерот има четири заменици, од кои една е жена задолжена за политиките за добро владеење. Од вкупно 15 министри, само четири се жени. Владата формираше три основни и четири специјални комисии, од кои една е предводена од жена. Генералниот секретар на Владата и неговиот заменик се мажи. Владата има доверено конкретни задачи и мандати на неколку национални координативни тела, од кои само четвртина се предводени од жени. Меѓу 40-те тела што работат во рамките на различните министерства, само седум се предводени од жени. Препораките на Клубот на пратенички повикуваат на 40% родова квота во Владата и 30% родова квота за градоначалничките позиции²⁵. **Политичките партии мора да покажат посветеност и политичка волја за отстранување на сериозниот недостаток на жени во владата и на високи номинирани позиции.**

Иако генералниот секретар на Собранието е жена, недостатокот на родова еднаквост во Владата генерално се отсликува во рамките на Собранието на лидерско ниво. Од септември 2023 година, парламентарните групи задолжени да преговараат за приоритетите за дневниот ред на парламентарните седници се предводени исклучиво од мажи. Според соговорниците на проектот, во тек е проект за родово сензитизирање на Деловникот на Собранието, со цел подобрување на пристапноста на жените до

спроведување на субнационално ниво на Законот бр. 31030, со кој се зголеми условот за жени кандидати на партиските листи од најмалку 30% на 50%, со алтернатива на машки и женски кандидати на секоја партиска листа.

²³ Според Пекингшката платформа за акција, владите и политичките партии се охрабруваат да разгледаат збир на конкретни мерки за да обезбедат еднаков пристап и целосно учество на жените во структурите на моќ и донесувањето одлуки. Владите треба да „преземат мерки, вклучително и каде што е соодветно, во изборните системи кои ги охрабруваат политичките партии да ги интегрираат жените на изборни и неизборни јавни позиции во ист сооднос и нивоа како и мажите“.

²⁴ Од 12 мај до 12 јуни 2004 г. и од 3 ноември до 15 декември 2004 г.

²⁵ Само една жена беше избрана за градоначалник во вкупно 81 општина за време на локалните избори во 2020 година.

лидерски позиции. Секоја одлука во овој поглед треба да се однесува и на секретаријатот и стручните служби на Собранието. Покрај усогласувањето на структурата на Собранието со меѓународните норми (види подолу), новите родово сензитивни правила и регулативи би биле пофално достигнување и би можеле да имаат двоен ефект на зајакнување на меѓупартискиот дијалог за номинираните позиции во рамките на институцијата и да придонесат за намалување на политичката поларизација.

Пред дваесет години, Советот на Европа веќе се залагаше за родово избалансирана застапеност во сите именувања направени од страна на министер или влада во јавните комитети; на работни места или функции чии носители се номинирани од страна на владата и другите јавни органи; во процесите на селекција, регрутирање и именување за водечки позиции; транспарентно и родово сензитивно јавно донесување одлуки; и за примерна јавна администрација, како во однос на родово избалансирана распределба на позициите за донесување одлуки, така и во однос на еднаков кариерен развој за жените и мажите²⁶. Со оглед дека беше позитивно прифатено, властите во Северна Македонија треба да размислат за усвојување на соодветни законски и/или административни мерки за да се обезбеди ефективна имплементација.

5) Жените и изложеноста во јавност

Сите интервјуирани соговорници се согласија дека изложеноста во јавност и потенцијалната изложеност на говор на омраза и навредливи коментари, особено на социјалните медиуми, е главната пречка за ангажманот на жените во политиката. Врз основа на личното искуство, некои соговорници го забележаа негативното влијание на говорот на омраза врз сопствената слика за себе, како и врз членовите на нивните семејства и перцепираната целосна неказнивост што ја уживаат сторителите.

²⁶ Препорака Рес (2003)3 на Комитетот на министри на Советот на Европа за балансирано учество на жените и мажите во политичкото и јавното одлучување.

Националната правна рамка што се однесува на говорот на омраза е содржана во повеќе закони. Член 3 од Законот за политичките партии предвидува дека програмата, статутот и активностите на политичките партии не можат да бидат насочени кон: насилно уривање на уставниот поредок на државата; поттикнување или повикување

на воена агресија и поттикнување на национална, расна или верска омраза или нетолеранција. Законот пропишува санкции и за партијата и за членот на партијата кој ги прекршил условите утврдени во член 3.²⁷ Понатаму, Кривичниот законик забранува и санкционира говор на омраза и ширење на материјал преку интернет кој промовира или поттикнува омраза,

дискриминација или насилство против кое било лице или група, врз која било дискриминаторска основа²⁸. Иако се чини дека постои релевантна законска рамка, не се поведува кривично гонење за предметите за кои е известена единицата за компјутерски криминал на МВР, така што жртвите се незаштитени, а сторителите несанкционирани. **Министерството за внатрешни работи и Обвинителството треба да ги утврдат причините за непреземањето мерки и да преземат решителни чекори за решавање на состојбата.**

Сите политички партии работат врз основа на принципите утврдени во нивниот Статут, а некои имаат усвоено внатрешен кодекс на однесување. Пред изборната кампања, вообичаено се потпишуваат кодекси на однесување. Сепак, овие ветувања, со оглед на отсуството на санкции, не се земаат предвид, бидејќи политичките играчи прибегнуваат кон негативна кампања и покрај јавното финансирање на изборната кампања. Понатаму, политичките партии обично не го модерираат своето дигитално присуство и не преземаат активности за контрола и ограничување на поддржувачите кои шират навреди и говор на омраза на социјалните мрежи. **Политичките партии треба да покажат вистинска посветеност за остварување на ветеното и да**

²⁷ Во членот 40 од Законот за политичките партии е предвидена прекршочна глоба во износ од 800 до 4.800 евра во денарска противвредност, доколку политичката партија е организирана и постапува спротивно на членот 3 од овој закон. Дополнително, одговорното лице на засегнатата политичка партија ќе биде санкционирано со прекршочна парична казна од 160 до 800 евра во денарска противвредност.

²⁸ Членови 394-г од Кривичниот законик на Северна Македонија.

се воздржат од негативни кампањски техники. Политичките партии, исто така, мора да ја модерираат содржината на нивните страници и канали на социјалните мрежи. Регулаторите и релевантните судски органи треба да бидат овластени за подобро следење и санкционирање на прекршувањата на постојната законска рамка.

Речиси сите соговорници изразија подготвеност јавно да поддржат, на социјалните мрежи и без оглед на партиската припадност, жена политичарка која е нападната. Оваа заедничка подготвеност за спротивставување на малтретирањето и злоупотребата на жените во политиката може да се преточи во преземање мерки во вид на контрастратегии за говор базиран на емпатија. Иако е тешко жените да се обединат околу една агенда за родова еднаквост која ги надминува партиските граници, оваа взаемна поддршка овозможува ограничена сфера на дејствување во корист на таргетираните жени, особено со оглед на недостатокот на спроведување на законите и политичката волја на партиските раководства. Екстремната доминација на политичките партии во сите полиња на општеството го отежнува изнаоѓањето консензус за надминување на границите на партиските ограничувања. Како резултат на репрезентативните квоти, жените парламентарки достигнаа критична маса во Националното собрание. Обединети во Клубот на пратенички, тие би можеле да водат со пример и да ја тестираат моќта на нивното колективно реагирање што може да има позитивно политичко и општествено влијание. **Жените политичарки (од целиот политички спектар), со поддршка од мрежите на граѓанското општество, може да размислат за изработка на контрастратегија на говор за намалување на навредите и говорот на омраза на социјалните мрежи преку засилување на позитивните пораки и пораките за поддршка.**